

Оригинален научен труд
Original research paper

ИМИЊАТА ОД СТРАНСКО ПОТЕКЛО КАКО КУЛТУРНИ РЕФЕРЕНЦИ ПРИ ПРЕВОД НА КНИЖЕВНИ ТЕКСТОВИ

м-р Јована Караникиќ¹

Апстракт

Овој труд има за цел да ја истакне важноста на имињата од странско потекло во книжевните текстови преку лингвистичка и културолошка анализа на истите елементи во преводи од македонската книжевност на италијански јазик. Анализата е извршена врз три прозни дела: расказот „Антологичарот“ од Драги Михајловски, романот „Тесно море“ од Борис Вишински и романот „Сиркачот“ од Александар Прокопиев и соодветните издадени преводи на италијански јазик и се однесува на употребата на антропонимите Ричард и Вилијам и нивното конотативно значење. Истовремено, текстот нуди и критички осврт кон преведувачките решенија и упатува на можните последици.

Клучни зборови: *ономастика, литературен превод, италијански јазик.*

THE NAMES OF FOREIGN ORIGIN AS CULTURAL REFERENCES IN THE TRANSLATION OF LITERARY TEXTS

Jovana Karanikik, MA²

Abstract

This paper aims to highlight the importance of names of foreign origin in literary texts through linguistic and culturological analysis of these elements in the translated works from Macedonian literature in Italian. The analysis was performed on three prose works: the short story „The anthologist” by Dragi Mihajlovski, the novel “Narrow sea“ by Boris Višinski and the novel „Dzirkachot“ by Alexander Prokopiev and corresponding published translations in Italian. It examines the use of anthroponyms Richard and William and their connotative meaning. At the same time, the text offers a critical review of the translators’ solutions and indicates the possible consequences.

Key words: *onomastics, literary translation, Italian language.*

---

¹) Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

²) Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip

Вовед

Познато е дека преведувањето претставува процес на пренесување на значење од еден јазик во друг, односно од една култура во друга. Посебен предизвик е кога преведувачот покрај вообичаениот сооднос помеѓу две култури треба да се „справи“ со ситуација во која се вклучени три различни културни гледишта – она на мајчиниот јазик, јазикот на кој се преведува и трето гледиште. Токму со таква појава се соочува преведувачот при преведување на текстови од македонска книжевност на италијански јазик, поточно на текстови од македонската наратива.

Посебна категорија во овој контекст претставуваат сопствените именки препознатливи како странски имиња кои се појавуваат во текстовите. Најголемиот број од овие именки припаѓаат на англофонските култури. Како што може да се забележи и од понатамошните редови, лингвистичката и културната функција на овие именки е многу силна, заради тоа што преку нивната употреба се претставува односот помеѓу две култури. Заради тоа, преведувачите на долунаведените текстови имале пред себе уште поголем предизвик – да го репродуцираат овој однос на италијански јазик

Ричард

Интересен случај претставува честата појава на името *Richard*, односно транскрибирано на македонски јазик Ричард, кое се сретнува во два дела – романот *La nave sulla montagna* (1991)/*Тесно море* (1986) на Борис Вишински и расказот *L'antologista*/Антологичарот од Драги Михајловски. Протагонист на расказот на Михајловски е професорот по литература Ричард од Ричмонд. Судбината на овој лик е веќе предодредена од неговото име и претставува една игрива комбинација од историско-географски податоци, алитерација и меѓукултурни односи кои насираат преку името.

„Се викам Ричард. Американец сум од Ричмонд, Вирџинија. Не знам колку ви е јасен овој, барем за мене, оксиморон Ричард – Ричмонд за да имате претстава со каков човек имате овде работа. Затоа, за секој случај, ќе ви појаснам. Во мене има две личности: Ричард, оној што постојано губи и Ричмонд, оној што постојано победува. Погодувате, се разбира, дека губитникот е Ричард зашто сите кралеви од мојата англиска прататковина со ова име Ричард Први, Ричард Втори и Ричард Трети биле губитници! Ричард Први, можеби, навистина имал лавовско срце но факт е дека, речиси, целиот свој не многу долг живот, го поминал како скитник надвор од Англија водејќи крстоносна војна за дебелиот папа од Ватикан за, еден дождлив ден, да заврши како ранета сверка под сидините на неосвоивиот дворец Хале. Ричард Втори имал само триесет и три години кога бил

симнат од престолот и малку подоцна убиен по наредба на Булинбрук, идниот Хенри Четврти. Ричард Трети, грбавиот убиец на своите внуци владеел само две години по што бил предавнички убиен на босфортското поле близу Лестер. По него ниеден крал на Англија веќе не се осмелил да се вика Ричард! Убиецот на последниот крал Ричард бил Ричмонд, идниот Хенри Седми, дедото на големата Елизабета Прва! Гледате колку крвава историја, колку безимени трупови лежат зад оксиморонот меѓу моето лично име и името на мојот роден град. Ке речете каква врска има еден Американец по име Ричард плус со германска крв во себе со сета оваа крвожедна историја. Има. Никој од нас случајно не влегува во своето име. Дури влегувањето и да е случајно, наследството на името набргу станува негово“.³

За споредба ги пренесуваме само оние реченици од преведениот текст, каде што се појавува името, односно имињата.

Mi chiamo Richard. Sono americano. Vengo da Richmond, Virginia. Non so se vi è chiaro – perché almeno per me lo è – questo ossimoro Richard-Richmond per capire con che uomo avete a che fare.(...) Capirete, ovviamente, che il perdente è Richard visto che tutti i re della mia patria d'origine inglese, Richard I, Richard II e Richard III con questo nome Richard sono stati tutti quanti dei perdenti. (...)! Ad uccidere l'ultimo re Richard fu Richmond, il futuro Henry VII, il nonno della leggendaria Elizabeth I!⁴

Симболиката која стои зад оваа игра на гласови се огледува и во личноста на протагонистот, која е во тој период е одвоена. Уште во првите редови од расказот протагонистот зборува за својата „двојна природа“, една која победува и друга која губи. Неговата победничка природа, која доаѓа до израз во најубавите моменти од неговиот живот, се припишува на компонентата „Ричмонд“ од неговиот идентитет. Дури зад името се крие повторно двојна ономастична игра: Ричмонд е име на неговиот роден град и истовремено и име на англискиот крал кој го покорил последниот англиски крал од низата со име Ричард. И токму во тој момент од развојот на приказната, претпоставуваната несреќа која името ја носи, си наоѓа своја потврда во историската позадина на расказот.

Така, доколку ликот и неговиот „можен свет“ ја претставуваат фиктивната компонента на расказот, историските податоци на кои се повикуваат авторот и ликот и созвучјето помеѓу двете имиња се сосема вистинити. Дихотомијата во името се пренесува понатаму и во

³) Михајловски Драги (2003), Антологичарот, во Раскази од шести кат, Каприкорнус, Скопје

⁴) Mihajlovski Dragi (2008) L'antologista in Diversity, <http://www.diversity.org.mk/Sodrzina.asp?idEKniga=179&idTekst=1166>

понатамошниот тек на расказот на други рамништа. Така, по разводот со сопругата, неговата куќа во Ричмонд, симболот на неговата јака страна, станува неподносливо место за осамен човек и заради тоа одлучува да се пресели во друга земја. Тогаш Ричмонд и големината на Америка се ставени во контраст со новата македонска средина со која се соочува. Токму ова патување, како што и самиот вели, „како да се разбудија сите Ричарди и почнаа да мавтаат со своите сабји и копја“⁵. Оксиморонот помеѓу двете имиња служи и за да го опише неговото искуство во оваа земја од другата страна на светот.

Што ако, навистина, за овие година и пол, сум стекнал само едностран впечаток за оваа земја? Што ако се дружев само со луѓе што свесно или несвесно го потхрануваа само Ричмонд во мене, ме оставаа да се чувствувам важен и силен без да го поттикнат оној подзаспан Ричард во мене, оној што го симболизираше сето губитничко во мене, оној што со сиот свој глас и цело време, потиснат во длабините на мојата душа, залудно викал – ти си сепак само еден губитник, само губитник, губитниик?⁶

Во прилог на прегледност го пренесуваме и извадокот од преведениот текст на италијански јазик.

*E se veramente in quell'anno e mezzo avevo solo ricavato una visione unilaterale di questa terra? E se avevo frequentato solo persone che consciamente o inconsciamente avevano alimentato solo il Richmond dentro di me, mi avevano lasciato sentirmi importante e forte senza istigare il Richard addormentato dentro di me, colui che simboleggiava tutto quel alimento dentro di me,....?*⁷

Од цитираните извадоци може да се види дека името го зазема централното место во расказот. Во овој случај, тоа е тесно врзано за англиската култура и заради тоа преведувачот на текстот од македонски на италијански јазик го оставил во оригиналната форма, односно како што се пишува на англиски јазик. Треба, сепак, да се забележи дека на формата од изворниот текст на македонски јазик е всушност транскрибирана на македонски јазик, што е и типична постапка за имињата од странско потекло. Важно е дека е задржан ефектот на „очудување“ кај читателите и на двата текста, односно името не е прилагодено на домашната култура преку која било од преведувачките постапки кои се користат за таа цел.

⁵) Михајловски Драги (2003), Антологичарот, цит.дело

⁶) Ibid.

⁷) Mihajlovski Dragi (2008) L'antologista in Diversity, цит.дело

На пр. можна варијанта на името Richard поблиска за италијанскиот читател би била Riccardo/Рикардо. Во тој контекст треба да се наведе дека овој избор го рефлектира ставот на преведувачот и е евидентен преку имињата на скоро сите останати историски личности во текстот. Тоа не е вообичаен случај што се однесува до италијанската практика кон имињата од странско потекло. Така, честопати во книжевните, но и стручните текстови од областа на општествените науки имињата на историските личности се пренесени со соодветниот интерлингвистички еквивалент. Така Henry VII се среќава како Enrico VII (Енрико), Richard како што веќе споменавме Riccardo (Рикардо), а кралицата Elisabeth како Elisabetta (Елизабета)⁸. Изборот на преведувачот на расказот *Антологичарот*, му помага на читателот да го разбере подобро ликот Ричард со своите особености и, пред сè, му ја доближува силната врска што постои меѓу ликот и културата кон која припаѓа, како и јазично-културната „игра“ која се темели токму на таа врска.

Единствена отстапка која може да се забележи неколку реда подолу каде што преведувачот одлучил да го промени само името на Хенри Четврти: “Richard II a soli trentatré anni fu spodestato dal trono e subito dopo venne ucciso per ordine di Bolingbroke, il futuro *Enrico IV*”⁹ Сепак, заради историско-географските референци со кои избобилува текстот, избегната е опасноста од забуна која би можела да се предизвика кај италијанските читатели заради хомонимијата на овој лик со останати владетели од Европа познати во Италија: „Enrico IV di Borbona“, кој во македонските историски текстови се наоѓа во транскрибирана форма од францускиот јазик, според правилата наведени во Правописот на македонски литературен јазик – Анри Четврти и Enrico IV, l'imperatore del Sacro Romano imperatore”, односно еден од царевите на Светото римско царство кој во македонските текстови се сретнува како Хајнрих Четврти. Од друга страна, името Enrico IV може да упати и на истоименото многу популарно дело на Луиџи Пирандело, кое авторката верува дека е познато на италијанските читатели со просечно образование и општа култура, но, во кое протагонист не е англискиот војсководец, туку токму Хајнрих Четврти. При тоа, треба да се има предвид гореспоменатата практика имињата, најчесто од христијанска традиција, кои имаат свој интерлингвистички еквивалент во италијанскиот јазик, да се користат со тој еквивалент. Причините заради кои преведувачката ја одбрала оваа постапка остануваат неразјаснети.

Навраќајќи се кон ликовите со име Ричард, потсетуваме дека истоимен лик среќаваме и во изворниот текст на преведениот роман на Борис Вишински, при што неговото целосно именување е Ричард Волкот.

⁸) cf. Ricuperati, Giuseppe, Ieva Frédéric (2006) *La prima età moderna, 1450-1660* UTET università, Torino

⁹) Mihajlovski Dragi (2008) *L'antologista in Diversity*, цит.дело

Истиот лик во преводот се појавува без името од странско потекло, а преведувачката го задржала само прекарот пристапувајќи кон семантички превод -

– il Lupo.

„Еднаш тој ми рече, Јас сум мртов човек Тука сум дојден од друго време. И кога ми рече дека тој е Шекспир, веќе ми беше јасно дека пред себе имам славна личност. (...) Сега ќе го знаете и моето име, заедно со неговото. Се викам Ричард Волкот“¹⁰

„Una volta costui mi disse: Io sono un uomo morto. Sono venuto qui da un altro tempo. E quando mi disse di essere Shakespear, intuii subito di avere dinanzi una celebre personalità. (...) Ora conoscerete anche il mio nome, assieme al suo. Mi chiamo *Lupo*“.¹¹

Временско-просторната рамка на овој роман осцилира помеѓу реалноста и фикцијата. Во тој безвременски простор главниот лик Филип Меловски сретнува разни познати личности од македонската култура, но и светски познати личности. Наведениот извадок е дел од монолозите кои неколку пати во текот на дејствието ги рецитираат жителите на имагинарното село во кое се наоѓа Меловски. Во овој дел од романот се појавуваат неколку јасни алузии на Шекспир. Всушност, Вишински укажува на ликовите преку светот на кој му припаѓаат. Така, Гоце Делчев се појавува за време на една битка. Алузијата на Шекспир не е остварена само преку името, туку и преку театарот како место на здружување и средство за разонода за жителите. Ричард кој се појавува во овој театарски монолог би можело да упатува на Шекспировото дело Ричард III. Волкот би можело да се поврзе со симболот на врколакот чие проклетство е трансформацијата од човек во свер, како што и самиот Ричард III ја губи човечноста опиен од желбата за власт. Протагонистот на монологот, всушност, раскажува како го убил Шекспир и зборува за бесмртноста на ликовите кои живеат во замислената населба. Одлуката на преведувачот да го изостави името, а да го преведе само прекарот може да се претпостави дека е должи на недостигот од јасни референца за идентитетот на овој лик во самиот текст. Бидејќи се работи за име од странско потекло од една култура во текст чии елементи на очудување се однесуваат на друга култура, токму името би можело да води кон погрешни толкувања и да го одведе читателот во погрешна насока. Во секој случај, при споредба на двата текста, како во горенаведениот извадок, во голема мера е забележлива постапката на преведувачот врз италијанскиот текст.

¹⁰) Вишински Борис (1986) Тесно море, Наша книга, Скопје, стр. 220-221

¹¹) Vishinski Boris (1991) La nave sulla montagna, Marietti, Genova стр.92

Вилијам

По гореспоменатиот монолог во истото дело на Вишински се појавува и името Вилијам како алузија на англискиот писател Шекспир.

„Тоа беше Вилијам, тука нема никакво сомнение.“¹²
„Ergo proprio William, non c'è alcun dubbio.“¹³

И во романот „Сиркачот“ од Александар Прокопиев употребата на името Вилијам е врзана за историска личност. Главниот лик на романот иронично го набљудува однесувањето на американскиот инвеститор Пол Дандроф, со кој работи во градежна фирма. Дандроф, меѓу другото, зборува и за семејството и односите што ги има со синот Вилијам. Може да се забележи дека се наведува само името на сопругата и синот Вилијам, додека двете ќерки само се спомнуваат. Синот е опишан како „гордост на семејството“, така што не случајно го носи името на Вилијам Освојувачот. Ироничната илустрација на ликот Дандроф кулминира со извештачениот начин на кој се обраќа кон синот.

„Навистина, мисли Дандроф, има нешто егзотично во ова место со температура од + 30, нешто привлечно во ирационалноста, различно од монотоноста на неговото гратче во Вајоминг, каде што секојдневно на својата сакана сопруга, домаќинката Силвија на секое од трите нивни деца, двете постари ќерки и гордоста негова Вилијам (како Вилијан Освојувачот) им пишува мејлови и секако и задолжително им телефонира: - Willy, sweety, Daddy loves you...“¹⁴

Davvero, pensa Dundroff, c'è qualcosa di esotico in questo posto a +30°, qualcosa di attraente nella sua irrazionalità, diverso dalla monotonia della sua città del Wyoming dove vive la sua amata moglie, Sylvia, la casalinga, e i loro tre figli, le due figlie più grandi e l'orgoglio della sua vita, William, (come William il Conquistatore) a ognuno dei quali manda quotidianamente e-mail e con ognuno dei quali, con uguale regolarità, naturalmente, parla al telefono: - Willy, tesoro. Papà ti vuole bene.¹⁵

Извадокот се однесува на опис на ликот на Дандроф, преку кој авторот зборува за однесувањето на странците кои се вклучени во акции за хуманитарна помош во Македонија, и кои тој ги проценува како лажни филантропи. Авторот наведува неколку „знаци на препознавање“ на ваквото однесување.

¹²) Вишински Борис (1986) Тесно море, цит. дело стр.93

¹³) Vishinski Boris (1991) La nave sulla montagna, цит. дело стр.94

¹⁴) Прокопиев Александар (2007) Сиркачот, Магор, Скопје стр.75-76

¹⁵) Prokopiev Aleksandar (2009) *Югослав, Besa, Nardo* стр. 57

„Во 99-т, за време на *косовската криза* странците многу сложено пласираат одреден тип на облекување сафари бои, лежерни природни материјали(лен, памук), многу џепови за мобилни, но и за токи-воки и за VHF (Very High Frequency) радиостаници. Сега, овој Дандроф изгледа пообично, поиспеглано и како воопшто странците од *нашата криза*, модно посмирен. (...) Но, потервно е да се седне за да се здогледа, наеднаш. Знако. Само странците-хуманитарци имаат таков знак. Нивните чевли и во лето се високи, до глуждовите! Понекогаш се работи за прави гојзерици на шнир, иако во случајот на mister Dandroff, обувките се сепак на обично врзување, со силно избраздена гумена петица полна со кал. Кал има и над гумата, на кожниот дел од чевлите, но не и на панталоните. Калата е сува“.

16

Тој вели дека ова се дискретни знаци кои порачуваат дека работата на лицето се одвива на отворено, што овој случај значи и опасна и ризична работа. Фактот што и покрај „опасноста“ тој уште е тука за доброто на оваа земја, говори за тоа дека се работи за „хуманитарец“, којшто е дури и презафатен со својата добротворна работа, што не може да најде доволно време да се погрижи за својот физички изглед. Друг елемент во описот го сочинуваат извештаите на Дандроф кон седиштето на својата организација во Њујорк во кои нагласува дека неговата канцеларија се наоѓа во дел од градот со албанско мнозинство („predominantly Albanian area”¹⁷). Токму заради тоа, Скопје според него е „the most international Balkan city, a true melting pot”¹⁸.

Изразот *melting pot* е оставен на англиски и во изворниот текст и во преводот и означува средина каде што живеат разни етнички групи. Во изворниот текст дури целата реченица каде што Дандроф зборува за Скопје е оставена на англиски, како и претходната во која зборува за делот од градот каде се наоѓа неговата канцеларија.

„Сигурно во извештаите до својата организација со седиште во Њујорк споменува дека Канцеларијата за помош е сместена во predominantly albanian area. (...)Skopje is really the most international Balcan city, a true melting pot! It has tolerated and incorporated cultures and languages from ousides its borders for three millenia without losing its aplomb and a sense of humor.”¹⁹

16) Прокопиев Александар (2007) *Суркачот*, цит. дело стр. 74-75

17) *Ibid.* цитат од изворниот текст каде што делот од реченицата е оставен намерно на англиски.

18) *Ibid*

19) *Ibid*

“Deve aver citato nei suoi rapporti al quartier generale di New York della sua organizzazione che l’“Ufficio Aiuti a Skopje è situato in un’area di prevalenza albanese. (...)Skopje è davvero la più internazionale delle città balcaniche, un vero melting pot!. Ha tollerato e incorporato culture e lingue provenienti dall’esterno dei suoi confini per tre milla anni senza perdere la sua sicurezza e il suo senso dell’umorismo”.²⁰

Преведувачката на италијанскиот текст го оставила само изразот *melting pot* на англиски, а остатокот од текстот е преведен од англиски на италијански јазик. Во изворниот текст реченицата на англиски служи да му ја приближи на читателот сликата на Дандрод, пренесувајќи ги истите зборови што тој ги користи во неговиот јазик кога зборува за Македонија. Со оваа наративна стратегија авторот сака да го истакне лицемерието што главниот лик го гледа во однесувањето на Дандроф. И покрај тоа што Дандроф ја смета својата работа за исклучителна мисија, главниот лик е целосно недоверлив во делотворноста и искреноста која Дандроф се обидува да ја покаже преку искази како горенаведените.

На крајот, тој истакнува дека името на синот потсетува на Вилијам Освојувачот. Оваа референца, ставена во заграда, има силно конотативно значење. Вилијам Освојувачот бил првиот крал од норманската династија кој ја освоил англиската круна благодарение на инвазија на Англија. Преку упатување кон оваа историска личност позната по своите освојувања, писателот иронично го пренесува супериорниот став на американскиот инвеститор.

Интересна забелешка е дека во италијанските текстови овој лик е познат повеќе под името Guglielmo il Conquistatore, односно интерлингвистичкиот елемент на неговото оригинално име кое потекнува од францускиот јазик *Guillaume le Conquérant*.²¹ Преведувачот го оставил името и кратката форма на англиски, додека остатокот од реченицата каде што таткото се обраќа кон синот е преведен на италијански јазик. Така, *sweetie* станува *tesoro*, а *daddy* станува *papà*. Преведувачот на овој текст се наоѓал пред особено тешка задача, и тоа да му ја пренесе добро на италијанскиот читател сликата за Дандроф и односот што постои помеѓу него и главниот лик. Заради тоа, го оставил името *William* и нагаленото *Willy* и на тој начин делумно го задржал зачудувачкиот ефект што авторот на изворниот текст го постигнува преку речениците на англиски јазик. Значи, преведувачот ги задржал само имињата токму заради тоа што тие се огромни носители на културниот белег во овој текст. Прекарот *Il Conquistatore/Освојувач* е преведен на италијански токму заради тоа што

²⁰⁾ Prokopiev Aleksandar (2009) *Voyeur* цит. дело стр. 57

²¹⁾ cf. D’Onofio Mario (1994) (a cura di) *I Normanni: popolo d’Europa 1030-1200*, Marsilio, Venezia

од прекарот произлегува особеноста по која е познат овој историски лик. Така, од двете форми се доаѓа до целосното значење: William припаѓа на англиската култура и бил освојувач. Што се однесува до останатиот дел од текстот на англиски јазик, може да се претпостави дека преведувачот решил да го преведе на италијански јазик за да не претерува со зачудувачките елементи и на тој начин да создаде сосема спротивен и несакан ефект кој би го збунил читателот.

Заклучок

Овие примери покажуваат на многу јасен начин како книжевноста претставува крстосница на елементи кои припаѓаат на различни култури и истовремено и простор за меѓукултурен дијалог. Заради тоа, од преведувачот не се бара само познавање на јазикот и културата на појдовниот текст, туку и способност да се соочи со средби на различни култури од својата и да ги помири со средствата од сопствениот јазик.

Библиографија:

Единици на кирилица

1. Вишински Борис (1986) Тесно море, Наша книга, Скопје
2. Михајловски Драги (2003), Антологичарот, во Раскази од шести кат, Каприкорнус, Скопје
3. Прокопиев Александар, (2007), Сиркачот, Магор, Скопје

Единици на латиница

1. D'Onofio Mario (1994) (a cura di) I Normanni: popolo d'Europa 1030-1200, Marsilio, Venezia
2. Mihajlovski Dragi (2008), L'antologista in Diversity, trad. di Mariangela Biancofiore, disp.da: <http://www.diversity.org.mk/Sodrzina.asp?idEKniga=179&idTekst=1166>
3. Prokopiev Aleksandar, (2009), Voyeur, trad. di Francesca Sammarco, Besa, Nardo
4. Ricuperati Giuseppe, Ieva Frédéric (2006) La prima età moderna, 1450-1660 UTET università, Torino
5. Vishinski Boris (1991) La nave sulla montagna, trad. di Loredana Bogulin di Marietti, Genova